

Idéers påverkan på bildandet av SIDA

Abstract

This essay is investigating how ideas influence political decisions, more precisely how ideas influenced the founding of SIDA, Swedens foreign aid institution, in the 1960's. The goal of the investigation is to show how these ideas mattered and to do that I analyze them by seeing how they can be seen as road maps and focal points. Road maps are supported by a causal belief and focal points define which other actors are possible to cooperate with. The theories which I use mean that ideas can be analyzed as road maps when the question is in its definition phase and as focal points when the question is in its solution phase. My hypothesis is that by analyzing my ideas from both views I can prove that the question existed in two phases at the same time, both a phase of definition and a phase of solution. This hypothesis proved to be consistently valid and corroborated by the research. To get an even better understanding of my chosen ideas I also analyze them from Neoliberalist and Marxist points of views.

Nyckelord: ideas, foreign aid, SIDA, road maps, focal points

Antal ord: 9 549

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Inledning	1
1.2	Disposition	2
2	Syfte och frågeställning.....	3
3	Material	4
4	Metod	5
5	Begrepp och förkortningar	7
5.1	Begrepp	7
5.2	Förkortningar	8
6	Avgränsningar	9
7	Teori.....	10
7.1	Väggkartor och strategiskapare.....	10
7.2	Operationaliseringar.....	11
7.3	Neoliberalism och marxism	12
7.3.1	Neoliberalism.....	12
7.3.2	Marxism	12
7.3.3	Analysschema	13
8	Bildandet av SIDA.....	15
8.1	Biståndssituationen och –debatten i början av 1960-talet.....	15
8.2	Biståndsdebatt blev SIDA.....	16
9	Analys	18
9.1	Kort om biståndsidéer som väggkartor	18
9.2	Idén om utbildning	19
9.3	Idén om att biståndet bör ske på mottagarlandets villkor	23
10	Avslutning	25

10.1	Resultat	25
10.2	Alternativa upplägg och vidare forskning.....	26
11	Referensförteckning	28

1 Inledning

1.1 Inledning

Ännu idag finns det en biståndsdebatt i Sverige, och resten av världen, som gäller hur biståndet ska vara utformat. De flesta är överens om att det ska finnas ett bistånd men bortsett från det så finns det väldigt många olika åsikter om hur den ideala biståndssituationen ser ut. Dessa motsträviga idéer är inget nytt utan har funnits i stort sett lika länge som vi i västvärlden gett bistånd till tredje världen.

Biståndsdebatten är nästan ständigt närvarande och frågan om bistånd känns alltid aktuell. Biståndsarbetet använder sig av stora summor pengar och kan användas på många olika sätt. Till exempel för att, som är fallet med Sverige, främja demokrati världen över genom att ha vissa krav på mottagarlandet. Bistånd kan även användas som ett maktmedel på andra sätt. Inte enbart som en påtryckning emot mottagarlandet utan även mellan olika givarländer och andra aktörer. I Sverige har vi under lång tid haft en stabil biståndsapparat som inte varit speciellt ifrågasatt eller kritiserad, åtminstone inte om man jämför med hur det har sett ut i andra länder. Vi är även ett av de länder som fick en fungerande biståndsmyndighet tidigt. Det svenska biståndet har även, långt efter att den nuvarande myndigheten bildades, kunnat samarbeta med och inkorporeras i EU, vilket jag tycker tyder på en stadig och effektiv institution.

Detta har gjort mig intresserad av hur denna biståndsmyndighet, alltså SIDA, kom att bildas. Jag tänker mig att detta är intressant dels med tanke på att det är en så välutvecklad och fungerande myndighet att uppkomsten av denna är intressant att studera ur ett organisationsteoretiskt perspektiv. Dessutom tänker jag mig att grundandet av SIDA kan vara intressant för de länder som ännu inte har en fungerande biståndsmyndighet av en eller annan orsak.

Perioden jag valt att studera är väldigt intressant ur biståndssynpunkt. Jag nämnde tidigare att vi haft en fungerande biståndsmyndighet länge, vi har närmre bestämt lagt biståndet i händerna på SIDA i 46 år. Detta är värt att ha i åtanke när vi sedan märker att under de första fem åren på 1960-talet hann vi med hela tre olika biståndsmyndigheter.

1.2 Disposition

Jag har börjat min uppsats med en inledning där jag presenterar mitt problem. Efter detta kommer ett avsnitt kallat syfte och frågeställning där jag berättar varför jag valt just mitt problemområde och vilka frågor jag ämnar att besvara. Nästföljande stycke innehåller en presentation av mitt material och i stycket efter det diskuterar jag min valda metod samt försvarar denna. Efter detta följer avsnitt fem och sex där jag presenterar några nödvändiga begrepp och förkortningar samt diskuterar de avgränsningar jag valt att göra i min undersökning. Efter detta följer avsnitt sju där jag diskuterar min teoretiska utgångspunkt, både när det gäller vägkartor och strategiskapare, samt neoliberalism samt marxism. . I detta avsnitt hittar ni även mina operationaliseringar. På detta följer ett avsnitt som presenterar min empiriska situation. Avsnitt nio innehåller min analys, uppdelat efter de olika idéerna jag valt att analysera och på detta följer avsnitt tio där jag presenterar mina resultat samt diskuterar olika sätt som enligt mig hade varit fruktsamma att fortsätta min forskning på. Allra sist presenterar jag min källförteckning.

2 Syfte och frågeställning

Det jag vill ta reda på är hur biståndsdebatten såg ut i början av 1960-talet och hur denna debatt till slut resulterade i bildandet av SIDA. Det jag planerar att undersöka är hur man kan förstå idéerna bakom bildandet och hur dessa ledde fram till ett visst beslut. Det är alltså en förståelse för hur olika idéer leder fram till ett visst beslut som intresserar mig. Min allra mest grundläggande frågeställning är därför helt enkelt: ***”Varför bildades SIDA?”***

Dock så menar jag att denna inte speglar alla aspekter jag är ute efter och för att vara säker på att min tänkta undersökning och med den mitt slutgiltiga svar matchar frågan så bra som möjligt väljer jag att göra frågeställningen lite mer detaljerad och den blir därför:

”Hur kan man förstå de idéer som ledde fram till bildandet av SIDA?”

Min frågeställning visar att jag är ute efter att förklara något, det vill säga att jag har en förklarande ambition. Förklarande studier behöver, enligt Jan Teorell och Torsten Svensson(2007:27), påvisa någon sorts kausalt samband. I min frågeställning och studie märks detta genom att jag menar på att det är idéerna som har lett fram till bildandet av myndigheten SIDA, vilket är mitt kausala samband. Det är alltså en orsaksanalys jag är ute efter.

3 Material

I min undersökning kommer jag att använda mig främst av *Statens Offentliga Utredningar* (SOU) ifrån mellan 1961 och 1962. Jag ser dessa utredningar som objektiva och tillförlitliga källor när det gäller att se hur den politiska debatten har sett ut. Detta för att de är officiella dokument som författats och godkänts av mer än en person som har satt sina namn på dem. Jag kommer även att använda mig av en samling av texter och intervjuer av människor som varit viktiga för det svenska biståndet. Dessa finns samlade i *Bistånd i blickpunkten: SIDA 20 år*. Jag är medveten om att det finns vissa svårigheter med denna bok då den är konstruerad i efterhand och idéerna kan ha blivit omformulerade för att passa eftervärlden bättre. Dock så är de personer(främst Ernst Michanek) vars uppgifter jag kommer att använda mig av inte längre aktiva inom organisationen och jag tror att detta bidrar till att öka sanningshalten.

Förutom detta kommer jag att använda mig av teoretiskt material, framför allt Judith Goldstein och Robert Keohanes antologi *Ideas and foreign policy: beliefs, institutions and political change*. Jag kommer även att använda mig av Ann-Marie Ekengrens bok *Olof Palme och utrikespolitiken*, detta främst när det gäller tillvägagångssätt, applicering av de olika teorierna samt översättning av begreppen till svenska.

4 Metod

Att undersöka idéer är något som är väldigt intressant då det har tydlig relevans, detta både när det gäller inom- och utomvetenskaplig relevans. Den inomvetenskapliga relevansen tycker jag att man bäst kan se på att idéer bevisligen (till exempel i Ann-Marie Ekengrens bok från 2005) har stor inverkan på vilka beslut som fattas. Just vägen fram till olika politiska beslut eller handlingar är en väldigt stor och central del av statsvetenskapen. (Teorell – Svensson 2007:27) Enligt Teorell – Svensson (2007:18) behöver ett ämnesområde möta ett utomvetenskapligt samt ett inomvetenskapligt krav för att vara önskvärt att studera. Det utomvetenskapliga kravet innebär att forskningen ska ha någon sorts betydelse för omvärlden och det inomvetenskapliga syftar på att undersökningen ska föra forskningen inom det valda området framåt. Den utomvetenskapliga relevansen tycker jag är given då vi som medborgare i ett land självklart vill kunna ta del av och påverka politiken. Genom en större inblick i vad olika idéer och ideologier kan leda till kan vi själva dra kopplingar mellan partier eller enskilda politikernas åsikter och de frågor och beslut de kan tänkas vilja föra igenom. Det inomvetenskapliga kravet menar jag att jag lever upp till då min undersökning bygger på den forskning som redan finns rörande hur idéer påverkar politiska beslut.

Min metod kommer att vara en fallstudie då jag endast fokuserar på ett fall, bildandet av SIDA. Eftersom jag vill ägna mig åt skapa ”*förståelse åt de processer som förklarar varför orsak leder till verkan*” (Teorell – Svensson 2007:13) så menar jag att en fallstudie är det självklara valet. Jag är medveten om att när det gäller möjligheten till att generalisera är inte en fallstudie det optimala, men detta tycker jag övervinns av det faktum att jag får möjligheten att undersöka mitt problemområde mer på djupet.

Jag kommer att använda mig av mina teorier för att bättre förstå de olika idéer som ledde till att SIDA bildades. Detta är alltså en teorianvändande studie. Jag kommer att använda mig av Ann-Marie Ekengrens teorier som beskriver hur man kan analysera idéers påverkan på politiska beslut och även till viss del använda mig av de olika hypoteser hon lägger fram. Dessa hypoteser rör när man kan använda de olika kategoriseringarna och detta kommer jag att diskutera närmre senare. Anledningen till att jag har valt att göra en teorikonsumerande studie är att jag vill att mitt fall ska vara i fokus, hade jag valt ett annat tillvägagångssätt hade min teori/mina teorier hamnat mer i fokus.

Jag kommer som jag tidigare nämnt ta inspiration från Ann-Marie Ekengren (2005) när det gäller upplägg, det vill säga att jag kommer att diskutera en idé i taget och undersöka hur dessa har använts som vägkartor och strategiskapare. Allt detta för att öka förståelsen för idéerna och hur de har påverkat situationen för att kunna svara på min frågeställning så tillfredsställande som möjligt. Denna

inspiration kommer ifrån att Ann-Marie Ekengren menar att de båda sätten används i olika stadier av beslutsprocessen. Enligt denna hypotes används idéer som vägkartor när en fråga är i definitionsfasen och som strategiskapare när idén är i lösningsfasen. Detta innebär alltså att samma idé kan spela olika roller beroende på var i processen den används. (Ekengren 2005:31-32) Jag anser att situationen runt bildandet av SIDA utgjorde både en definitionsfas samt en lösningsfas under samma tidsperiod och kommer därför att analysera de idéer jag valt utifrån båda sätten. Detta menar jag kommer visa på att det går att se vilka idéer som bidragit till att staka ut problemet och vilka som bidragit till att lösa det.

Det som framförallt kommer att skilja min undersökning från Ekengrens är att jag har anammat åsikterna som presenteras i Goldstein/Keohanes antologi gällande att det går att se tankekartor och strategiskapare i institutionella beslut och frågor istället för att institutionerna skulle ha en egen och avskild påverkan. Därmed lämnar Ekengren institutionell påverkan utanför sin undersökning, medan jag håller med Goldstein/Keohane om att dessa går att inkorporera i den andra uppdelningen av idéer.

Utöver detta kommer jag även att använda mig av två olika mer övergripande perspektiv, neoliberalism och marxism för att skapa större förståelse för dessa idéer. Om den delen av analysen som är baserad på Ekengrens teorier är ute efter att beskriva hur mina valda idéer har använts så är den andra delen av analysen ute efter att förklara var dessa idéer kan ha kommit ifrån.

Jag kommer att genomföra en orsaksanalys, vilket bland annat märks på att min övergripande fråga inleds med ”varför”. (Teorell – Svensson 2007:27). En orsaksanalys ämnar att förklara orsakerna till att något inträffade, i mitt fall varför SIDA bildades. Enligt Jan Teorell och Torsten Svensson(2007:27-28) görs detta genom att binda ihop de olika händelserna eller fenomenen med varandra, det vill säga att hävda att utan X hade vi inte fått något Y. I mitt fall menar jag att utan de idéer och grundläggande världsuppfattningar som jag kommer att diskutera hade inte SIDA bildats.

Mer konkret kommer jag att analysera två idéer från min valda tidsperiod, idén om utbildning samt idén om att biståndet ska vara på mottagarlandets villkor. Dessa kommer jag dels att analysera genom att se hur de har använts som vägkartor respektive strategiskapare. Förutom detta kommer jag även att använda mig av två mer övergripande perspektiv som jag tror har haft stor påverkan under min valda tidsperiod. Dessa två perspektiven är neoliberalism och marxism. Dels menar jag att dessa två perspektiven har haft stor påverkan men jag menar även att de är tacksamma sätta emot varandra då det är mycket som skiljer sig åt mellan dem. Trots detta så ämnar de ändå att förklara samma sorts händelser vilket gör att de är rättvisa att använda samtidigt. Jag har valt att fokusera på ett fåtal idéer för att kunna gå mer på djupet när det gäller varje idé.

5 Begrepp och förkortningar

Jag kommer att använda mig av en del begrepp som är specifika för just detta område. Innebörden av dessa kommer jag att förklara och diskutera löpande i texten men däremot väljer jag att ta upp dem och framför allt översättningen av dem i ett specifikt avsnitt.

5.1 Begrepp

Det första av dessa begrepp är det som på engelska kallas för ”*Focal points*” (till exempel Garrett – Weingast, 1993) . Jag har valt att använda mig av Ann-Marie Ekengrens översättning då jag dels anser den vara passande och dels menar att användningen av samma begrepp gör att detta förhoppningsvis blir fortare accepterat som en term istället för en fortsättning av det engelska begreppet. Översättningen jag kommer att använda mig av är ”*strategiskapare*”. En strategiskapare är en fråga som avgör vilka aktörer som är och inte är eventuella samarbetspartners.(Ekengren 2005:26)

Det andra begreppet som jag kommer att använda mig mycket av i min analys är det som i engelskspråkig litteratur benämns som ”*Road maps*”.(Goldstein – Keohane 1993:13) Även här kommer jag att använda mig av Ekengrens översättning, vilket dock även är direktöversättningen av termen, det vill säga ”*vägartor*”. En vägartor är en kausal tankekedja som hjälper aktören att staka ut vilka eventuella effekter en handling kan få. (Ekengren 2005:26)

Ett tredje begrepp som jag stött på i min empiriska litteratur angående bistånd är ”*r-land*”. (till exempel SOU 1962:12:211) Detta är så vitt jag förstår vad vi idag hade kallat, och vad jag kommer att använda mig av i uppsatsen, ett i-land. Detta kommer alltså inte att synas på samma sätt i uppsatsen utan är endast ett förtydligande för att det inte ska finnas några oklarheter i kopplingen mellan denna uppsats och mitt empiriska material.

5.2 Förkortningar

NIB – Nämnden för Internationellt Bistånd
SIDA – Styrelsen för internationell utveckling
UD - Utrikesdepartementet

6 Avgränsningar

När det gäller empirin så finns det många sätt att ta sig an en sådan här fråga. Jag hade till exempel kunnat titta enbart på den exakta tiden när SIDA bildades och jag hade kunnat gå väldigt långt tillbaka i tiden och undersöka utvecklingen av biståndet. Jag har dock valt att börja min undersökning år 1961. Detta dels för att jag menar att det är en rimlig tidsrymd att gå tillbaka fyra år innan SIDA grundades men även för att detta var ett år när biståndsdiskussionerna togs upp på nytt och biståndsadministrationen förändrades. Detta var också en tid då biståndet utökades och mer pengar lades på biståndet (SOU 1962:12:5) Jag menar att dessa förändringar är vad som i förlängningen ledde fram till bildandet av SIDA.

Anledningen till att jag går tillbaka i tiden till före själva bildandet är att det är en orsaksanalys jag är ute efter och inte en effektanalys. Min förförståelse säger mig att politiska frågor tar tid att driva igenom och att diskussionerna som rörde SIDA och det som ledde fram till bildandet av organisationen troligtvis låg några år längre bak i tiden. I mitt material har jag valt att ta upp det som rör det svenska biståndet då namnen som föreslås för organisationen som diskuteras i de officiella dokumenten inte överensstämmer med namnen på de organisationer som senare skapas. Däremot så är många av de större dragen gemensamma och detta tolkar jag som att SIDA ändå var ett resultat av deras önskningar på motsvarande organisation. Jag är medveten om att NIB bildades mellan att jag börjat min undersökning och att SIDA bildades och att detta kan verka missvisande. Jag tror dock att NIBs bildande och nerstängning har varit en process i bildandet av SIDA.

Den teoretiska avgränsningen diskuteras i följande avsnitt.

7 Teori

I detta stycke kommer jag att inleda med en presentation av vägkartor och strategiskapare samt operationaliseringarna kopplade till dessa. Efter detta kommer jag att presentera mina övergripande perspektiv, det vill säga neoliberalism och marxism.

7.1 Vägkartor och strategiskapare

Teorierna som jag kommer att lägga fram nedan är sammankopplade av Robert O Keohane och Judith Goldstein i deras antologi *Ideas & Beliefs, Institutions, Foreign and Political Policy Change*. Det är alltså dessa som dels kommer att utgöra teorin jag kommer att använda mig av för att analysera mitt material.

Garrett – Weingast(1993) menar att det inte fungerar att utgå ifrån vad som är rationellt när man försöker spåra varför beslut har tagits. Enligt dem finns det vid varje beslut ett flertal olika beslutsalternativ där den rationella tankegången håller och att detta därför inte är ett tillräckligt argument för varför ett visst beslut blir det som fattas. Här menar de att idéer spelar en stor roll. Dessa idéer fungerar som *strategiskapare* som samlar olika aktörer kring ett konkret beslut. (Garrett – Weingast, 1993:176) Vid ett scenario med flera tänkbara alternativ utan något som är mer naturligt än de andra så menar de att även institutioner spelar en stor roll. Detta för att de agerar som en sorts konstruerad strategiskapare vars uppgift är att samla aktörer. (Garrett – Weingast 1993:176) Jag kan också tänka mig en sorts växelverkan där idéer skapar en institution som i sin tur samlar aktörer som i sin tur stärker institutionen och så vidare. Garrett – Weingast(1993:177) menar också att vilken tid institutionen bildas också spelar stor roll, en situation är specifik och har alltså en, eller flera, specifika lösningar. De menar också att institutioner kan spela en stor roll om man ser det hela ur ett spelteoretiskt perspektiv. Institutionerna hjälper då till att främja samarbete mellan aktörerna då det minskar osäkerheten.(Garrett – Weingast 1993:179) Även detta skulle kunna vara en del i den växelverkan jag tidigare diskuterade.

Ett tema som återfinns genom hela Goldstein och Keohanes antologi är att idéer delas upp i vägkartor och strategiskapare. Ann-Marie Ekengren(2005) översätter samt förklarar dessa begrepp väldigt väl. Hon menar att vägkartor är ett sätt för individer att sälla information på så sätt att idéerna ger en förståelse för hur olika kausala relationer ser ut samt vilka principer individen ifråga ser som viktigast. När det gäller bistånd så pratar Ekengren om vägkartor på följande sätt:

”Till exempel kan en idé om rättvisa och hur en rättvis världsordning skall organiseras leda fram till uppfattningen att fattiga länders situation är ett problem, och att det råder en diskrepans mellan det existerande och det önskvärda.”(2005:27)

Strategiskapare däremot rör precis som det låter individernas strategiska betänkanden. Framför allt så avgör de vilka som är tänkbara samarbetspartners. Detta är främst intressant när man studerar politik då det kan visa sig att andra samarbetspartners än vad man tänkte sig från början är möjliga. Ett exempel på detta skulle kunna vara partier som samarbetar över blockgränserna. (Ekengren 2005:27) Eller som jag tidigare nämnde så kan en institution eller myndighet fungera som en konstruerad strategiskapare som samlar aktörer kring en viss åsikt. Detta menar Garrett – Weingast inträffar när det finns oändligt många tänkbara alternativ för hur en fråga ska lösas. (1993:176-177)

7.2 Operationaliseringar

De begrepp som behöver operationaliseras är rimligen de som jag planerar att leta efter i mitt empiriska material. Dessa begrepp är vägkartor och strategiskapare.

Vägkartor operationaliserar jag som en tanke eller idé till vilken det går att urskilja eller återskapa ett tydligt kausaltänkande. Ann-Marie Ekengren(2005:178) operationaliserar detta som att man ska kunna bilda eller utläsa en kausalidé till den principidé som är den grundläggande idén i frågan. Detta är en operationalisering som även jag tänker använda. En idé behöver alltså vara direkt kopplad till en tanke om ett kausalsamband som är applicerbart i den tänkta situationen för att kunna analyseras som en vägkarta.

Det andra begreppet som behöver operationaliseras är strategiskapare. Den ursprungliga innebörden av begreppet strategiskapare är den som samlar aktörer, hittar likasinnade eller avfärdar eventuella samarbetspartners för att dessa inte delar samma idéer. Detta begrepp operationaliserar jag alltså inte utefter sina egenskaper utan efter vilka effekter det har. Effekterna kan vara idébärandens direkta intention, men det går inte att utläsa ur idén ifall man tar den ur sitt sammanhang. Här tittar jag alltså enbart på effekten av idéerna då detta är det säkraste sättet att utlösa ifall en idé fungerat som strategiskapare eller inte. Det går alltså inte att enbart titta på en idé och argumenten för denna för att se ifall den går att analysera som en strategiskapare eller inte, detta just för att det är användningen av idéerna som är det centrala här. Det finns även en annan sorts strategiskapare och det är den konstruerade strategiskaparen. Dessa behöver inte bara vara renodlade idéer utan till exempel så fungerar institutioner ofta som konstruerade strategiskapare då de samlar aktörer med samma eller liknande idéer och uppfattningar. (Garrett – Weingast 1993:176-177) I mitt empiriska material kommer jag att argumentera för att NIB fungerade som en konstruerad strategiskapare vid bildandet av SIDA.

7.3 Neoliberalism och marxism

7.3.1 Neoliberalism

Det första synsättet jag kommer att använda mig av är neoliberalismen som är en vidareutveckling av det klassiska liberala synsättet. Den stora skillnaden mellan liberalism och neoliberalism är att neoliberalisterna undrar varför stater samarbetar istället för att endast konstatera att de bör göra det. Det de kommer fram till är att det är egenintresset som styr samarbete. I de flesta fall så hittar aktörerna någon sorts gemensamt intresse som alla strävar efter men till sist är det ändå egenintresset som styr olika handlingar.

Enligt neoliberalismen är utbildning centralt för att skapa ett bra samhälle. Den stora skillnaden jämfört med det marxistiska perspektivet som jag kommer att diskutera senare är att enligt neoliberalister så uppnås till exempel politisk frihet bäst i ett kapitalistiskt samhälle. Detta kapitalistiska samhälle ska innefatta fri handel och en möjlighet för alla att tjäna pengar. Kopplat till den fria handeln är även interdependens, vilket innebär ett ömsesidigt beroende. Detta ömsesidiga beroende ska leda till att de olika aktörerna är så beroende av varandra att de ser fler nackdelar än fördelar med att starta en konflikt. Utöver detta är demokratin som styrelsesätt något av det viktigaste för neoliberalister. En utbredning av det demokratiska styrelsesättet tros leda till något som kallas den demokratiska freden, det vill säga att demokratier sällan eller aldrig hamnar i konflikt eller krig med varandra. (Mingst – Arreguin-Toft 2011:76-81)

Jag kommer enligt detta synsättet att argumentera för att biståndsarbetet sker främst för Sveriges egna vinning. Detta för att mer utvecklade U-länder kan leda till samarbete, till exempel ekonomiskt sådant, som kan vara fördelaktigt för Sverige. Något annat som är viktigt inom detta synsätt är att sprida demokratiska värderingar. Då det inte fanns något officiellt program eller officiellt framförda åsikter för detta vid tiden som jag undersöker är detta dock inget som jag kommer att titta på. Biståndet här är alltså mer kopplat till en specifik utveckling inom mottagarlandet, en utveckling som förhoppningsvis leder till ett system som stödjer en fri marknad och västerländsk kapitalism.

7.3.2 Marxism

När det gäller detta perspektiv kommer jag att utgå ifrån Karl Marx idéer men även mer nutida tänkare som mer adresserar dagens problem. Dock menar jag att

dessa ligger så ideologiskt nära varandra att jag fortfarande kommer benämna perspektivet marxism.

Enligt marxismen är världen uppbyggd på ett kapitalistiskt system där privata intressen kontrollerar arbete och marknad. Detta leder till att klasser försöker slå sig fria alternativt klättra högre upp på samhällsstegen. Denna tendens finns både lokalt och globalt. Denna klasskamp ska i sin tur föda en ny socialistisk världsordning. Enligt marxismen är ekonomi en avgörande faktor. Det är även en huvudtanke att som följd av imperialismen så pågår det än idag en exploatering av länderna i det som ofta refereras till som det globala Syd(ungefär dagens U-länder) av det globala Nord(dagens I-länder). Precis som neoliberalisterna menar att samarbete leder till en bättre värld menar marxisterna att det som kommer leda till en bättre värld är stöd åt länderna i Syd. (Mingst – Arreguin-Toft 2011:81-84)

Enligt detta perspektiv kommer jag att argumentera för att biståndet sker för att stödja de länder som blir exploaterade och utnyttjade. Biståndet är alltså en social handling och handlar främst om att vara solidarisk istället för att stödja en viss fråga i mottagarlandet. Till skillnad från det neoliberala perspektivet så är det enligt detta perspektiv inte önskvärt att stödja en viss utveckling, framför allt inte en utveckling mot ett kapitalistiskt system, utan poängen här är att stödja mottagarländerna så pass mycket att de sedan ska kunna ta sig ur sin position som exploaterade.

7.3.3 Analysschema

För att sammanfatta dessa perspektiv har jag valt att sätta in deras huvuddrag i en datamatrix för att de centrala delarna samt skillnaderna mellan dem ska bli ännu tydligare. Främst de olika synerna på bistånd kommer sedan att hjälpa mig i min analys. Inspirationen till utförandet av datamatrixen har jag främst fått ifrån ”*Från Hanoi till Bryssel*” skriven av Douglas Brommesson.

Perspektiv	Världssyn	Kausala övertygelser	Syn på bistånd
Neoliberalism	Rationella aktörer som genom samarbete och institutioner hanterar det anarkiska systemet	Egenintresse leder till samarbete som på sikt leder till interdependens.	Kan ge Sverige komparativa fördelar. Utbildning centralt.
Marxism	Kapitalistiskt världssystem som utnyttjar länderna i det globala Syd.	Klasskamp kommer att leda till en socialistisk världsordning. Förändring önskvärt och oundvikligt.	Önskvärt att stödja länderna i Syd så att dessa kan undgå exploatering.

8 Bildandet av SIDA

Jag kommer i detta avsnitt att göra en kort presentation av mitt empiriska material i kronologisk ordning. Detta för att läsaren senare ska kunna sätta in de idéer jag väljer att analysera i ett sammanhang.

8.1 Biståndssituationen och –debatten i början av 1960-talet

Som jag tidigare nämnde så var början på 1960-talet en tid som var väldigt händelserik för det svenska biståndet. Ansvaret för detta skiftade väldigt mellan olika myndigheter till det slutligen blev SIDA som tog över och verkat sen dess. Ansvaret låg sedan tidigare hos centralkommittén med Sixten Heppling i ledningen på tidigt 1960-tal. Denna hade ökat biståndet framför allt genom att dra igång insamlingar som ledde till en ökad opinion för bistånd. (Bistånd i blickpunkten, 1985:20) År 1962 lades ansvaret istället på Nämnden för Internationellt Bistånd (NIB). NIB var, precis som SIDA, en statlig kommitté och följde de dåtida uppfattningarna om att den ansvariga myndigheten skulle lyda direkt under UD. En stor skillnad mellan de båda var dock att NIB hade stort inflytande från både folkrörelser och organisationer, något som resulterade i problem rörande vem som egentligen hade ledningen. (Bistånd i blickpunkten, 1985:10)

Under början av 1960-talet bestod biståndet av en bilateral och en multilateral del. Det biståndet som kallas bilateralt är det som går direkt från Sverige till ett mottagarland utan att andra stater involveras. Det multilaterala biståndet däremot involverar flera olika länder, allra oftast så gäller det att flera av de biståndsgivande staterna går ihop med gemensam hjälp till ett mottagarland.

Under början av 1960-talet fanns det problem med det bilaterala biståndet i Sverige, främst när det gällde administration. Mycket av detta var på grund av att Sverige var ett litet land utan resurserna och erfarenheterna som till exempel stormakterna hade. Det var därför uppe på tal att den bilaterala hjälpen skulle samordnas med den multilaterala. Som ett exempel på detta hade OECD och de nordiska länderna diskussioner angående att bilda organ för just detta ändamål. (SOU 1961:22:15)

Under denna tid så grundades beredningen för internationella biståndsfrågor 1961 (SOU 1961:22:24)

Samma år gjordes en statlig offentlig utredning på vilka brister som fanns inom biståndet. En av dessa ansågs vara att biståndet var splittrat på så många organ och att det ej alltid fanns kommunikation mellan dessa. En annan brist som

påtalades var att de olika myndigheterna var dåligt bemannade vilket i längden ledde till ineffektivitet då alla anställda var tvungna att i någon mån ägna sig åt administration medan ingen kunde ägna sig helt åt planering. Det ansågs även att förberedelserna oftast var alldeles för dåliga och att beslut på grund av detta fattades på för hög nivå vilket i sin tur ledde till onödiga fördröjningar. Utöver detta ansåg utredningen att det fanns problem med saknade projekter, finansplaner och kontrollrapporter. (SOU 1961:22:26-28)

Lösningen som presenteras i samma utredning är i min mening det som var början på att SIDA så småningom bildades. Denna lösning går ut på att det ska startas något som ska kallas "Svenska Utvecklingshjälpen" som ska ta hand om de uppgifter som tidigare varit splittrade på så många organ. Finansieringen för detta organ ska komma främst ifrån statliga medel och organet ska lyda direkt under Utrikesdepartementet. En av de viktiga punkterna att organet ska hämta mycket kompetens utifrån för att bidra till ökad effektivitet. (SOU 1961:22:29-30)

Det var inte tänkt att detta organet nödvändigtvis skulle vara den som utförde handlingar, utan utredningen beskrev syftet med organet såhär:

"Svenska utvecklingshjälpen är främst tänkt som ett centralt kontaktinformations-, planerings-, samordnings-, och kontrollorgan för alla frågor, som berör den officiella svenska hjälpen till utvecklingsländerna." (SOU 1961:22 s 32) Just på grund av att samordning var en så central del av organet så skulle Svenska Utvecklingshjälpen få ansvar för löpande administration för både multilateralt och bilateralt bistånd och även kurativ verksamhet. Kurativ verksamhet innebär i detta fall att det inte bara är den direkta administrationen som ska tas hand om utan även att organisationen till exempel skulle ha löpande kontakt med de studenter som kommer till Sverige från utvecklingsländer med olika former av stipendier. (SOU 1961:22:33)

Svenska Utvecklingshjälpen skulle vara uppbyggd på en styrelse, ett sekretariat och ett råd, samt ledas av en generalsekreterare (SOU 1961:22:34)

Andra idéer gällande hur det svenska biståndet skulle organiseras diskuterades i en statlig utredning från 1962, SOU 1962:12. Här diskuterades det bland annat att biståndet inte främst skulle bestå av nödhjälp utan skulle vara en kompromiss mellan detta och långsiktig hjälp samt utvecklingsprojekt. Det skulle alltså basera sig på leveranser från det som kallades r-länderna till u-länderna, det som skulle levereras var kapitalutrustning och know-how och det var alltså inte tal om någon sorts försörjning. Det var även viktigt att stödja forskning om u-länderna och deras utveckling för att biståndet skulle bli så effektivt som möjligt. (SOU 1962:12:216-20)

En annan idé var att resurserna som lades på bistånd även skulle kunna vara till nytta för Sveriges egen del. Detta genom att utvecklingen i u-länderna ledde till en förändrad handelspolitik som innebar att u-länderna hade varor till export. I och med detta skulle Sverige i så fall kunna importera mindre komplicerade varor och tjäna på att tillverka de mer komplicerade varorna själva. (SOU 1962:12 :226)

8.2 Biståndsdebatt blev SIDA

När SIDA bildades 1965 så var det med Ernst Michanek i spetsen. Michanek var en av de främsta kritikerna av NIB. Han menade att ett av biståndets viktigaste användningsområden var att bygga upp skolor och främja utbildning i U-länder och han pratar om skolprojektet i Etiopien som ett av sina mest givande projekt. En annan sak som var väldigt viktigt för honom var att biståndet utgick mycket ifrån mottagarlandets villkor. Detta märktes till exempel när det gällde vilken teknologi som skulle importeras, mottagarlandet fick själv lämna önskemål och SIDA:s uppgift var att se ifall dessa var rimliga och tekniken skulle kunna användas.(Bistånd i blickpunkten 1985:17-18)

9 Analys

Jag kommer i detta avsnitt att genomföra två parallella analyser. Först kommer jag att använda mina två valda perspektiv, neoliberalism och marxism för att se vilka spår av dessa perspektiv jag hittar i mitt empiriska material. Efter detta kommer jag att undersöka samma idéer utifrån hur de kan ha använts som vägkartor eller strategiskapare. Detta visar sedan på hur idén kan ha använts och varför den kan anses som central i ett visst beslut. Beroende på hur man väljer att tolka dessa idéer och vilka faktorer man väljer att titta på så kan många av dem ses som både vägkartor och strategiskapare. Jag kommer att fokusera på en idé i taget för att sedan se om båda kategoriseringarna går att tillämpa på denna idé. Jag kommer dock att börja med att ha en kortare diskussion om hur man kan tolka biståndsidéer som just vägkartor och varför detta tenderar att vara fruktbart. Då denna diskussionen är väldigt kopplad till mitt empiriska material väljer jag att placera den här istället för i teoriavsnittet. Anledningen till att jag har valt att ta med en diskussion rörande hur dessa idéer går att se som vägkartor men inte har en liknande när det gäller strategiskapare är att jag menar att biståndsidéerna ofta är utformade på ett sätt som gör att de är mer benägna att bilda kausala kedjor än idéer rörande andra områden. Självklart menar jag att dessa idéer även är lämpliga att analysera som strategiskapare, då detta analysmaterial är en stor del av min undersökning, men här ser jag ingen större skillnad gentemot idéer rörande andra områden.

9.1 Kort om biståndsidéer som vägkartor

I kategoriseringen av idéer så är en sak man kan titta på för att försöka utröna ifall idéerna kan tänkas vara vägkartor ifall de leder till någon sorts kausal tankekedja. (Ekengren 2005:26) Detta tyder i så fall på att idén kan ha använts som en vägkarta.

Jag tror att biståndsfrågans idéer tenderar att vara mer tolkningsbara som vägkartor än de inom andra frågor. Detta på grund av att biståndet går mycket ut på att utröna hur olika faktorer inverkar på människors liv, vilka ändå ses som någon sorts kretslopp, alltså en kausal kedja. Ett sätt på vilket detta märks i mitt empiriska material är att det talas mycket om hur man ska bryta ”den onda cirkeln” (till exempel SOU 1962:12 s 220), vilken ses som en kedja kausala reaktioner. Med detta inte sagt att alla idéer inom biståndsdebatten automatiskt kan tolkas genom att se dem som vägkartor, men jag tror att det är en del av

förklaringen till att så många av de idéer jag valt att analysera hamnar under just denna kategori.

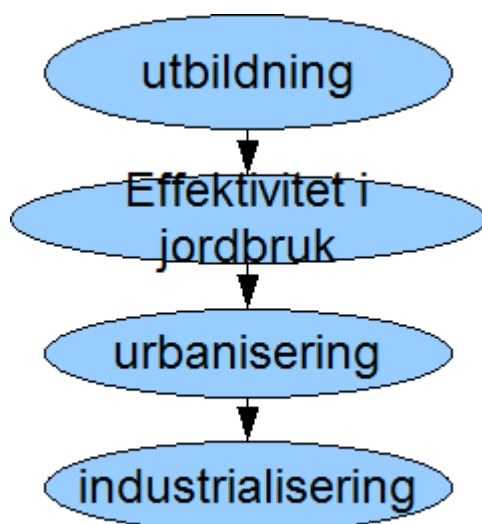
Några exempel på idéer som vägkartor som tas upp som åtgärder för att bryta denna så kallade onda cirkel är till exempel familjeplanering samt att satsa på ungdomen. När det gäller familjeplaneringen så behöver vi ha i åtanke att detta var en period när preventivmedel fortfarande inte var spritt på samma sätt som det är idag, och även politikerna då trodde att en sådan spridning skulle leda till minskad nativitet utan vidare åtgärder. Dock var denna spridningen ännu inte given och något annat som diskuterades i samband med detta var att rikta mycket av resurserna mot ungdomen så att denna kunde hjälpa till att få länderna i fråga på rätt köl igen. Detta leder vidare till nästa idé jag ska diskutera som handlar om utbildning. Utbildningen ansågs vara extra viktig då de stora yngre årskullarna ledde till en större möjlighet till påverkan. (SOU 1962:12 s 221-222)

9.2 Idén om utbildning

Idén om att utbildning är något centralt var väldigt stor under början på 1960-talet. Jag kommer i detta stycke att diskutera hur man kan se denna idé som vägkarta och strategiskapare samt se hur man kan applicera de neoliberala och marxistiska synsätten på den. För att börja med en motivering till varför jag valt att analysera just denna idé så är det främst för att den uttryckts av så framstående aktörer inom biståndsdiskussionen. En av dessa personer är Ernst Michanek som var generaldirektör för SIDA.

Jag tänker börja med att diskutera hur man kan se denna idé som en vägkarta genom att diskutera kausalitet. Den kausala tankegången här menar jag är att individers utbildning på sikt leder till industrialisering vilket i sin tur på sikt leder till ett bättre liv för individerna (eller eventuellt deras ättlingar). Den kausala kedjan skulle här kunna bestå av att ökad utbildning leder till ökad effektivitet i jordbruket, vilket i sin tur leder till urbanisering. Urbaniseringen i sin tur leder sedan till industrialisering vilket leder till ett bättre liv för invånarna i landet. Denna kausala kedjan menar jag alltså ser ut såhär:

Figur 1.1 kausala kedjan i utbildningsidén

En kausal förklaring till varför utbildning leder till bättre levnadsstandard.

Detta är alltså ett sätt att visa varför en idé ses som central, det illustrerar vilka olika saker den kan tänkas leda till, vilket i sin tur ger anledningar att stödja eller inte stödja ett visst projekt eller att utföra eller inte utföra en viss handling. Detta skulle enligt Ann-Marie Ekengren betyda att idén var i definitionsfasen. (Ekengren 2005:31) Viktigt att påpeka i det här är att jag inte ger några absoluta lösningar eller regler för hur denna kausalitet ser ut eller vilken riktning den har. Just att ökad jordbrukseffektivitet leder till urbanisering är visserligen en allmänt vedertagen tanke, men huvudsaken med detta är att försöka visa hur just de aktörerna som uttryckt idéerna i fråga kan ha tänkts använda dem och inte försöka presentera en enda giltig version av kausalitetssamband. Det är även viktigt att nämna att detta är något som skulle ske på lång sikt. I vissa av u-länderna fanns det redan ett problem med att denna kedjan hade utspelat sig för fort och att stora städer, med stor fattighet och arbetslöshet, hade bildats utan att det fanns några möjligheter för befolkningen i dem. Denna trend skulle avhjälpas med att starta en utveckling som framför allt skapade jobb och sysselsättningar för att få igång en produktivitet så stor att någon sorts välstånd skulle gå att uppnå. (SOU 1962:12:215) Dessa tankar är relaterade med idén om familjeplanering som jag kommer att diskutera senare.

Dessa idéer tyder på ett neoliberalt synsätt där utbildningen anses vara väldigt central. Enligt detta perspektiv är utbildningen en av de viktigaste faktorerna för

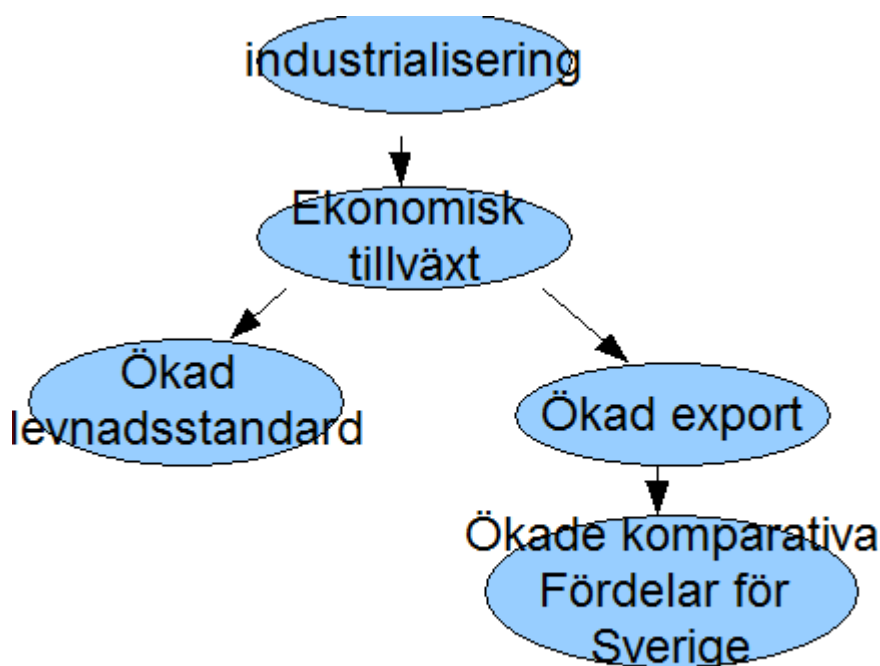
individernas välbefinnande. Som jag har diskuterat och även kommer att diskutera senare i detta stycke så är även utvecklingen till ett mer kapitalistiskt system något som är viktigt för att individerna ska kunna öka sitt eget välbefinnande. Möjligheten att kunna tjäna pengar ses som en väg till politisk frihet. (Mingst – Arreguin-Toft 2011:77)

Om vi återgår till industrialiseringen så bildar den i sin tur en egen kausal kedja som skulle leda till fördelar för Sverige, precis som jag nämnde tidigare. I SOU nummer 12 från 1962 framlades förslaget att Sverige inte behövde skydda sig ifrån utan snarare uppmuntra import från U-länderna. Detta för att det än så länge var ganska enkla varor dessa producerade, som alltså inte skadade Sveriges inhemska produktion. Påverkan var istället ett denna import ”frigör nämligen svenska produktionsfaktorer för framställning av mer avancerade produkter, där vi förmår utveckla en högre effektivitet för arbetskraft och kapital” (SOU 1962:12:226). Så den kausala fortsättningen på att öka u-ländernas industrialisering och därmed deras ekonomiska tillväxt var alltså att detta även skulle få Sveriges ekonomiska tillväxt att öka. Hade denna kausala uppfattning varit en annan, till exempel att U-ländernas export sågs som ett potentiellt hot hade troligen hanteringen av situationen blivit annorlunda.

Även här tycker jag att vi ser neoliberalistiska drag. Detta främst när det gäller den fria handeln och möjligheten till konkurrens. Detta kan vi se exempel på i den högra grenen av figuren nedan som menar på att en ökad produktion i U-länderna skulle leda till ökade komparativa fördelar för Sverige. Enligt neoliberalister så är just fri handel en av de saker som leder till ökat samarbete och därmed ökad interdependens. Interdependensen i sin tur tros leda till en minskad risk för krig och konflikter. Trots att neoliberalister tror på samarbete av olika slag så är ändå egenintresset viktigt. Anledningen till detta samarbete tros vara gemensamma intressen alternativt att främja sitt eget intresse. (Mingst – Arreguin-Toft 2011:76-80) Detta menar jag visas i figuren nedan då det visar på hur Sverige dels möjligen hade ett gemensamt intresse med U-länderna men även hade ett egenintresse i att hjälpa dem.

Denna tolkning av det kausala sambandet kan illustreras på följande sätt:

Figur 2.1 Kausalitet rörande industrialisering

Precis som figur 2.1 visar så menar jag på att kausalitetstanken här delar upp sig i två olika spår. Dessa spår är parallella och konkurrerar inte med varandra. Direkt följande på industrialiseringen kommer ekonomisk tillväxt, vilket är en förutsättning för båda fortsättningarna. Den vänstra sidan rör mottagarlandet för bistånd och där är den kausala tanken väldigt klassisk, ekonomisk tillväxt leder till en ökad levnadsstandard för invånarna i landet. Den högra sidan däremot rör inte mottagarlandet utan handlar istället om hur detta bistånd och dess följder kan påverka Sverige. Framför allt när det gäller denna kausalidén menar jag att vi kan se politiken bakom biståndet. Här menar politikerna(SOU 1962:12:226) alltså att den ekonomiska tillväxten leder till ökad export vilket i sin tur skulle leda till komparativa fördelar för Sverige.

Hur ser det då ut när vi försöker analysera denna idé som en strategiskapare? När det gäller denna idé så tror jag att även detta kan löna sig då jag tror att den kan ha utstakat eventuella samarbetspartners. Med detta menar jag att denna kan ha främjat samarbetet mellan politikerna och just Ernst Michanek och senare SIDA. Ernst Michaneks idéer menar jag framkommer tydligt när jag diskuterat idén som en vägkarta och jag kommer därmed att framföra den officiella synen på utbildning här. Även politikerna under denna tid menade att utbildning var något viktigt, och det var en del av den handelsplan som presenterades år 1962 i SOU nummer 12. Här märker man att alla delar av biståndet hänger ihop då utbildning både är ett mål och ett medel. Ett mål i den meningen att det är ett mål i sig att till exempel analfabetismen ska minska och ett medel i den meningen att högre kompetens leder till bättre levnadsvillkor. Detta är även de två huvudpelarna som läggs fram i denna utredning, läs- och skrivkunnigheten bör öka samt att

utbildning inom speciella färdigheter, till exempel jordbruk och fiske, bör ske. (SOU 1962:12:219)

Även hos politikerna i stort fanns uppfattningen att en ökad export från utländerna inte var något som hotade Sveriges ekonomi, snarare tvärtom. Diskussionen ligger kring enklare varor som i så fall skulle exporteras under den närmast följande tiden efter utvecklingen. Detta ansågs vara ”ett välkommet bidrag till vår svenska samhällsekonomi” (SOU 1962:12:226) av samma anledning som Ernst Michanek menade, det vill säga att det gav oss en möjlighet till ökad effektivitet och mer avancerad produktion. Även här ser vi alltså ett neoliberalt drag vilket jag menar visar på hur mycket påverkan de grundläggande perspektiven har på vilka beslut som fattas.

Jag kan tänka mig att det var ännu viktigare för politikerna att ha någon som delade deras uppfattningar om hur biståndspolitiken skulle föras när det var UD som även skulle ha det operativa ansvaret och inte endast det formella. Som jag nämnde tidigare så var ju en av de stora skillnaderna mellan föregångaren NIB och SIDA att NIB hade väldigt mycket yttre påverkan på sig från till exempel olika organisationer. Målet var att SIDA i likhet med NIB skulle stå direkt under UD men även så långt det var möjligt vara fria från påverkan från andra aktörer.

9.3 Idén om att biståndet bör ske på mottagarlandets villkor

Denna idé är även den uttryckt av Ernst Michanek och jag kommer att börja att analysera den som en strategiskapare. När det gäller att undersöka vilka idéer som fungerat som strategiskapare är det istället hur det påverkar urvalet av potentiella samarbetspartners som jag väljer att titta på. Detta avsnitt kommer alltså därför att främst vara analyserande men även verka till att binda ihop min övergripande frågeställning med min specifika då jag menar att genom att hitta och tolka dessa idéer kan vi se en förklaring till varför just SIDA bildades som det gjorde och inte en annan myndighet som fungerade på ett annat sätt.

Samarbetspartnerna jag syftar på här är inte mottagarlandet, då jag ser detta samarbete som givet när det gäller bistånd, utan jag menar att det visar på vilka andra aktörer, främst inom Sverige och sekundärt inom resten av givarländerna som har samma åsikter och därmed kan vara värda att samarbeta med. Här kan jag även tänka mig att SIDA kan ha fungerat som en konstruerad strategiskapare då myndigheten troligtvis har samlat likatänkande runt sig som sedan samarbetat med varandra. En konstruerad strategiskapare kan även fungera som en bildare av diskurser vilket jag menar att SIDA har gjort då myndigheten har kunnat leva kvar så länge som den gjort. Även om det självklart har funnits både små och stora förändringar så är grunddragen i SIDA fortfarande lika de som fanns när myndigheten skapades vilket enligt mig visar på att en diskurs eller till och med hegemoni skapas runt myndighetens idéer. Denna slutsatsen drar jag av att detta

dels presenterats som Michaneks idéer, till exempel var det med i SIDA:s första proposition att mottagarländerna skulle ha så mycket att säga till om som möjligt. Detta har även senare varit SIDA:s officiella linje. (Bistånd i blickfånget 1985:18).

Jag kan tänka mig att en av dessa potentiella samarbetspartners under denna tid var Olof Palme som under denna tid uttryckte väldigt stort stöd för frihetsrörelser i Afrika. Även i detta fallet var det viktigt att stödet gick till redan existerande och inhemska frihetsrörelser istället för att Sverige som stat och extern aktör skulle gå in i länderna i fråga och försöka göra något åt det som de uppfattade som ett problem. Detta är även ett exempel på hur idéer är kopplade till politiska ståndpunkter och partipolitik. I detta fallet menar jag att det är tydligt då Olof Palme förespråkade stöd till just frihetsrörelser som rörde sig i den vänstra delen av den politiska höger-vänsterskalan. Detta är inget oväntat alls då Olof Palme var socialdemokrat men jag tycker ändå att det är värt att poängtera då det ger ett samband mellan idéer och faktiska beslut. (Ekengren 2005:168-173)

Denna idé är enligt mig mest givande att se ur ett strategiskapar-perspektiv då kausalidén som är kopplad till denna principiella idén inte har speciellt många steg. Här är det istället så enkelt att när biståndet är på mottagarlandets villkor så tenderar detta att leda till fungerande institutioner och mer effektivitet för pengarna. Jag kan också tänka mig att detta ansågs vara bra för Sveriges anseende i mottagarländerna, de gick inte själva in och bestämde exakt vad problemen var och vad som skulle göras åt dem utan detta var upp till mottagarländerna att besluta.

Denna idé menar jag har mer marxistiska än neoliberalistiska drag. Det enda neoliberalistiska jag ser i detta är att genom att hamna ”på god fot” med mottagarlandet hade Sverige kunnat ses i positiv dager längre fram vilket hade kunnat vara en fördel, men jag menar att denna argumentation blir en aning långsökt. Jag skulle snarare säga att denna fråga snarare arbetade emot de neoliberal tankarna genom att de reformer som stöttades inte följde de neoliberal principerna gällande till exempel utveckling.

Den marxistiska tanken jag hittar i detta är att Sverige gör sin principiella plikt genom att hjälpa mottagarlandet på dess egna villkor. Detta är vad jag har placerat som det marxistiska perspektivets principiella övertygelse, att det är önskvärt att hjälpa länderna i Syd för att på så vis kunna bidra till förbättring. Det är här alltså inte påverkan på Sverige som är central utan vilka möjligheter det fanns att hjälpa mottagarlandet att stå emot exploatering och förtryck. Just att det pågår ett förtryck är väldigt uttalat inom marxismen, något som gör att perspektivet skiljer sig ifrån till exempel neoliberalism. Redan under mitten av 1950-talet angav Olof Palme koloniseringen som den huvudsakliga orsaken till situationen i Afrika. Han menade även att denna situationen var möjlig att förändra. (Ekengren 2005:169) I detta menar jag att vi ser tydliga marxistiska drag både när det gäller en exploateringstanke samt en vilja att förändra. Dessa idéer menar jag levde kvar till tiden för SIDA:s bildande.

10 Avslutning

I detta avsnitt kommer jag att börja med att presentera en sammanfattning av mina resultat och efter detta kommer jag att diskutera hur man skulle kunna gå vidare med forskning inom detta område.

10.1 Resultat

I min undersökning har jag först och främst kommit fram till att idéerna som jag förutspådde gick att analysera som vägkartor och strategiskapare. Många av idéerna gick dessutom att analysera som både vägkartor och strategiskapare parallellt, vilket enligt min hypotes skulle betyda att bistandsfrågan har varit i både definitionsfas och lösningsfas samtidigt. Dock har självklart vissa idéer passat bättre in som vägkartor och andra bättre som strategiskapare.

När det gäller vilka idéer som i detta fallet fungerade som vägkartor så är den första idén om utbildning. Där var det väldigt lätt att läsa ut den kausala kopplingen och den var även ofta direkt uttalad. Jag menar att detta gör att anledningen till att jag valt att främst analysera denna idé som en vägkarta är självklar, den presenteras så som Ann-Marie Ekengren (2005) beskriver en vägkarta, även om de använde sig av andra termer. Detta tycker jag, med stöd av Ann-Marie Ekengrens(2005) teori, kan användas för att argumentera för att bistandsdebatten fortfarande var i, eller eventuellt återigen hamnat i, definitionsfasen. Detta är intressant i sig då denna fasen brukar vara aktuell när ett område nyligen har setts som ett problem, alltså inte under tiden det redan fanns institutioner ämnade åt detta. Detta tror jag kan ha att göra med att de idéer som fanns ständigt omdefinierade vad det egentligen var som var ett problem, genom att hela tiden omdefiniera vad som var det önskvärda och även hur man såg på situationen som var.

Som jag nämnde så har jag främst analyserat denna idé som en vägkarta men jag menar att den även gick att se som en strategiskapare precis som de övriga idéerna jag har diskuterat, idén om att biståndet bör vara på mottagarlandets villkor samt idén om familjeplanering. Som jag påpekade innan så är det på ett sätt svårare att kategorisera idéer som strategiskapare då det har mer att göra med effekterna av idén än idén i sig själv, därför pratar jag om en fördelaktighet eller lämplighet i detta fallet. Att en idé är mest fördelaktig att analysera som en strategiskapare brukar som jag tidigare beskrivit tyda på att frågan är i lösningsfasen, vilket stämmer in med min hypotes då jag som nämnt menar att bistandsfrågan var i både definitionsfasen och lösningsfasen på början av 1960-

talet. Jag är medveten om att inte båda mina valda idéer går att analysera som både vägkartor och strategiskapare, vilket jag även har diskuterat i analys-delen. Trots detta menar jag att frågan kan ha varit i båda faserna då jag fått belägg för båda kategoriseringarna för olika idéer inom samma tidsperiod.

När det gäller den andra idén jag valt har jag främst analyserat dessa som strategiskapare, vilket skulle tyda på att problemet även var i lösningsfasen. Detta främst för att de har mycket enklare och mer självklara kausala övertygelser knutna till sig.

När det gäller mina mer övergripande perspektiv så har jag även där sett en klar uppdelning när det gäller hur väl de olika idéerna och problemområdena har gått att förklara med hjälp av perspektiven. Jag märkte att när det gällde idén om utbildning så gick den att förklara väldigt väl med hjälp av neoliberalismen. Detta dels när det gällde idén som sådan då utbildning ses som något väldigt centralt av neoliberalister. Utöver detta så märkte jag väldigt starka neoliberalistiska drag i de kausala samband som jag fick fram genom att analysera idén som en vägkarta.

När det gällde min andra valda idé, det vill säga att biståndet bör ske på mottagarlandets villkor så fann jag den marxistiska förklaringsmodellen mer passande för min analys. Detta främst för att den marxistiska principiella övertygelsen som jag tidigare presenterat går ut på att det är önskvärt att hjälpa de länder som blir exploaterade. Jag vill här påpeka att jag inte har haft någon teoriprovande ambition, trots att dessa två perspektiv är väldigt olika så har jag använt dem för att visa hur olika perspektiv belyser olika saker och ger en större förståelse för vilka mer övergripande tankar och uppfattningar som kan ha styrt tankarna kring bistånd under denna tid.

Eftersom jag har haft en förklarande ambition så är det svårt att redovisa några konkreta resultat, då mitt mål inte främst varit att bekräfta eller falsifiera någonting utan istället att få en ökad förståelse för varför resultatet blev som det blev. Detta anser jag att jag har lyckats med då jag har sorterat ut de viktigaste idéerna och sedan analyserat dessa. Dessutom har jag som sagt fått belägg för att biståndsdebatten under min valda tidsperiod varit i både en lösnings- och en definitionsfas.

10.2 Alternativa upplägg och vidare forskning

Det finns ett antal andra sätt att lägga upp en undersökning med en liknande frågeställning som jag tror hade kunnat vara fruktbara. Det första exemplet är att jag istället för att göra en klassisk, kvalitativ fallstudie hade kunnat använda mig av en komparativ studie. Om jag hade bestämt mig för detta hade jag behövt justera min frågeställning för att den skulle vara bättre lämpad för en komparation. Med tanke på att mitt studieobjekt ligger ganska många år bak i tiden hade jag även kunnat använda mig av en effektanalys, istället för att som idag snarare vara ute efter att analysera orsaker. Båda dessa är dock exempel på undersökningar med förklarande ambition. (Teorell – Svensson 2007: 27) Då hade

jag till exempel kunnat ha en komparation mellan Sverige där jag anser att SIDA har lett till ett framgångsrikt och effektivt biståndsarbete och ett land där en sådan organisation inte existerar. Jag hade till exempel kunnat titta på vilka idéer som fanns i detta land, och ifall dessa var liknande de som fanns i Sverige, varför de inte också hade lett fram till en liknande myndighet.

En annan möjlighet hade varit att göra tvärtom, att titta på ett till land som även de har en fungerande biståndsmyndighet, jag tänker mig här ett land som är ganska likt Sverige även i andra avseenden, utan att vara insatt i hur deras biståndssituationer ser ut så är min första tanke ett av de andra nordiska länderna, och se ifall liknande idéer cirkulerade vid samma tidpunkt eller vid bildandet för deras liknande myndighet. Beroende på hur man ser saken kan man kalla dessa olika upplägg för olika saker. Jag tänker att scenariot där jag hade valt ett land med fungerande biståndsmyndighet hade blivit ett så kallat most-likely fall då jag hade haft störst trolighet att hitta liknande idéer i ett land där även andra saker är lika varandra. Om vi fortsätter på denna tankebanan så hade fallet där jag valt ett land utan fungerande biståndsorganisation fungerat som ett least-likely fall av anledningen att jag där hade sett liten möjlighet att hitta liknande idéer. Om vi vänder på det hade jag först kunnat undersöka var det funnits liknande idéer och sedan utifrån detta undersökt ifall dessa hade lett till fungerande biståndsmyndigheter eller inte. Även här hade jag kunnat applicera samma termer, det vill säga least och most likely på de båda scenarierna. (Teorell – Svensson 2007:154-155)

En sak som jag själv har tyckt varit väldigt intressant är hur olika myndigheter hänger ihop med maktutövning från regering och riksdag. Detta är något som jag tyvärr har varken tid eller plats till att undersöka i denna uppsats, men jag tycker att man ser tendenser till detta till exempel i delförklaringen till varför SIDA ersatte NIB som handlar om att NIB fick väldigt mycket influenser utifrån.

Ett annat sätt att bygga vidare på denna undersökning hade kunnat vara att det är en guide till en liten del av hur och varför myndigheter bildas. Självklart hade min undersökning på egen hand inte kunnat fungera på detta vis, men med hjälp av existerande forskning tror jag att det hade varit en början som sedan hade kunnat byggas vidare på.

11 Referensförteckning

- Bistånd i blickpunkten, SIDA 20 år* (1985) SIDA:s informationsbyrå
- Brommesson, Douglas(2007) *Från Hanoi till Bryssel Moralsyn i deklarerad svensk utrikespolitik 1969-1996* Santérus Förlag
- Ekengren, Ann-Marie(2005) *Olof Palme och utrikespolitiken*, Boréa Bokförlag
- Garrett, Geoffrey – Weingast, Barry R.(1993) *Ideas, Interests and Institutions: Constructing the European Community's internal market* i Goldstein, Judith – Keohane, Robert O. *Ideas and foreign policy, beliefs, institutions and political change*, Cornell University Press
- Goldstein, Judith – Keohane, Robert (1993) O. *Ideas and foreign policy, an analytical framework* i Goldstein, Judith – Keohane, Robert O(red). *Ideas and foreign policy, beliefs, institutions and political change* Cornell University Press
- Mingst, Karen A – Arreguin-Toft, Ivan M.(2011) *Essentials of international relations* W.W. Norton & Company
- Riksrevisionsverket (1975) *Analysis of SIDA, report of the national swedish audit bureau* Stockholm
- SOU 1961:22 *Den svenska utvecklingshjälpens administration*
Utrikesdepartementet
- SOU 1962:12 *Aspekter på utvecklingsbiståndet*, Utrikesdepartementet
- SOU 1962:22 *Aspekter på utvecklingsbiståndet*, Utrikesdepartementet
- Teorell, Jan – Svensson, Torsten (2007) *Att fråga och att svara* Liber AB